Редакційне слово

Представлений на розсуд доброзичливому і водночас вимоглививому читачеві третій випуск альманаху «Ейдос», продовжує редакційну лінію попередніх випусків. Йдеться про започаткований Редакцією проект регулярного проведення методологічних семінарів – 'неформальних коледжів', метою яких є творче спілкування, обмін думками, ідеями, вільне обговорення пекучих проблем теорії та історії історичної науки.

24 квітня 2007 р. в Інституті історії України НАН України відбувся 2-й методологічний семінар «Нова історіографічна культура та український гранд-наратив». Тема, до речі, була підказана й підтримана директором Інституту Валерієм Смолієм. Географія учасників семінару доволі широка, окрім Києва, представлені були Львів, Дніпропетровськ, Харків, Чернівці, Острог, Дрогобич, Краматорськ.

Структурно 2-й методологічний семінар містив три панелі (сесії): 1.«Національний метанаратив: горизонт очікувань»; 2. «Історіографічна культура: пам'ять, моделі історії, політика»; 3.круглий стіл «Нелінійна історія України: пошуки та пропозиції». Програма семінару планувалась доволі насиченою: 5 ключових доповідей та близько 20 виступів і повідомлень. Невипадково на стадії обговорення програми семінару щодо самих форм організації дискусії Ярослав Грицак наполягав на більш сприйнятливій формі семінару. «Повірте мені, – писав він в листі до Редакції – я маю досвід і в організації, і в участі в такій конференції. Нормальна формула є: 1 головуючий +3-4 виступаючі + 1-2 коментатори. І й ідея конференції, і подані теми є дуже цікавими і вартими серйозного обговорення – а тому шкода було би, якби ця нагода для доброї дискусії була втрачена через формальні речі»[1]. Безумовно, пропозиція п. Ярослава була цілком слушною і

[1] Лист Я.Грицака від 13 квітня 2007 р. / З архіву Редакції альманаху «Ейдос».

своєчасною. Незважаючи на усі організаційно-технічні негаразди, організатори семінару воліли піти на зустріч, втім через відсутність п. Я.Грицака дискусія, як така, не відбулася, про що можна лише шкодувати. Враховуючи досвід попередніх семінарів, а також пропозиції й побажання безпосередніх учасників семінару, при організації наступних заходів перевага буде надаватися дискусіям згідно усталеній і зручній формулі.

Практично усі доповіді й виступи учасників першої панелі (Леонід Зашкільняк, Юрій Святець, Віталій Андрєєв, Олексій Ясь, Віталій Тельвак, Володимир Ващенко) були подані як статті до Вип. 3 альманаху «Ейдос», що дає змогу читачу проникнути в атмосферу семінару та зрозуміти широкий спектр наукових інтересів його учасників. До нинішнього випуску «Ейдосу» подали статті такі учасники 2-го методологічного семінару, як Вадим Ададуров, Олександр Осіпян, Геннадій Виноградов, Дарина Андросова-Байда, Євген Сахновський. Серед учасників семінару варто згадати харківського дослідника Володимира Кравченка, який виступив з доповіддю «Національний історичний наратив і регіональні історії»; Олександра Удода, темою виступу якого стала «Політика пам’яті та історіографічна культура: межі взаємодії». Володимир Потульницький зробив повідомлення про «Взаємозв’язок науки, ідеології і політики у монархічній традиції Другого гетьманату: досвід та уроки». Участь у роботі круглого столу взяли Віктор Атаманенко («Ранньомодерні Острожчина, Волинь, Україна: межі багаторівневої синтези»); Віктор Горобець («Відчитування Гетьманщини»: успіхи і криза неодержавницької історіографії»); Сергій Світленко («Український національний рух «довгого XIX ст.»: проблема нелінійності»); Владислав Верстюк («Українська революція 1917-1921 рр.: sub specio синергетики»), який завважив, що з синергетичної точки зору революція 1917 р. виглядала «випадковою», а «тріумфальний хід» радянської влади сприймався як хаос (розвал зв’язків армії, економіки, культури та державних інституцій тощо); Наталя Барабаш («Концепт ‘культурний світ‘ та структури повсякденності»), яка намагалась показати багатозначність цього концепту, що містив макро-мезо-мікро світ особистості, стиль її життя та моделі поведінки.

Практика проведення методологічних семінарів сприяла формуванню більш-менш усталеного кола авторів альманаху, до якого належать Павло Магочій, Леонід Зашкільняк, Віталій Андрєєв, Олексій Ясь, Володимир Ващенко, Тетяна Попова, Віталій Тельвак, Олександр

Осіпян, Костянтин Колесников. З альманахом плідно співпрацюють Вадим Ададуров, Світлана Абросимова, Євген Сахновський, відома московська дослідниця Лоріна Рєпіна. Позитивним чинником є долучення до гурту дописувачів «Ейдосу» таких відомих фахівців, як Ярослав Калакура, Валентин Онопрієнко, Ірина Войцехівська, Валерія Билкова, Олександр Коник.

Показовим є розмаїття «історіографічного ландшафту»[2] «Ейдосу», який осягає інтелектуальний простір від Кембриджа до Казані, завдяки співпраці із такими відомими дослідниками, як Сергій Плохій, Алла Сальнікова, Ігор Іонов, Сергій Маловічко, Рафал Стобецький, Томаш Вісьліч. На мапі інтелектуальних зв'язків «Ейдосу» знаходяться знані історіографічні центри: Москва, Петербург, Варшава, Люблін, Познань, Київ, Казань, Дніпропетровськ, Львів, Одеса тощо.

У третьому випуску «Ейдосу» домінуючою є тема гранд-наративу. Для розуміння ролі й значення національного гранд-наративу у сучасних дослідницьких практиках варто звернути увагу на дві обставини. По-перше, йдеться про спостереження О.Осіпяна, щодо полеміки істориків-традиціоналістів з постмодерністами у англомовному світі, яка прямо проектується на нинішню культурно-інтелектуальну ситуацію в Україні. З одного боку, не розуміючи мову ПОМО (пост модерністів), «як щось темне та незрозуміле («бла-бла-бла»), традиціоналісти демонструють неспроможність вести на рівних дискусію з пост модерністами», вважають їх «нижче себе і, таким чином, виводять за межі площини ведення дискусії на рівних. Це одразу дає відчуття вищості та перемоги». З іншого боку, констатує дослідник, «негативне ставлення до ярлика 'постмодернізм' є одночасним застосуванням у власній практичній діяльності багатьох його новацій та знахідок» й «свідчить про певну професійну солідарність у протистоянні з літературознавцями, які насмілилися вказувати історикам, як саме ті мають писати про минуле»[3].

Разом з тим дискусії між істориками-традиціоналістами та постмодерністами втрачають «градуси» інтелектуальної напруги з огляду на зміну нинішньої ситуації в сфері історичного пізнання, про що йдеться у матеріалі Л.Рєпіної. Зараз через поняття «інформація» відбувається «повернення»» до неораціоналізму та інших соціопсихологічних конструктів і моделей. Врешті решт з'явилась

---

[2] Термін Т.Попової.

[3] Див. статтю О.Осіпяна у даному виданні.

рефлексія щодо сучасної духовно-інтелектуальної ситуації, яка характеризується конкуренцією трьох сил: реалістів/традиціоналістів, постмодерністів та «третьої позиції» неораціоналістів [4].

У такій непростій ситуації доля національного гранд-наративу видається доволі драматичною. Як писати «велику історію» своєї країни, народу, соціальних груп, акторів історичного життя? Це питання з університетських кафедр та зал дискусій поступово перетікає у практичну площину, коли навіть пересічний історик, викладач історії, відчуває потребу у новому розумінні власної історії, у всіх її різноманітних проявах. Проблема створення українського гранд-наративу набуває особливої гостроти та актуальності в ситуації переходу від вибагливих стратегій постмодерністів до строгих схем «нової» хвилі неораціоналізму. До речі, створення нового українського метанаративу неможливо без усвідомлення його попередніх форм та традицій, чому присвячена спеціальна рубрика «Ейдосу» – «Метанаратив в українському історіографічному дискурсі».

В даному випуску «Ейдосу» колишня рубрика «Історіографічні знахідки» остаточно трансформувалась у «Бібліотеку Ейдосу», в якій представлено невідомий дотепер «історіографічний метанаратив» радянської доби – розширений варіант книги Михайла Марченка «Українська історіографія», знайдений у сімейному архіві історика і наданий до друку його родиною.

Редакція вдалась до спроби подати аналітичні огляди таких періодичних видань, як «Український археографічний щорічник» та «Историк и Художник». Презентація російського журналу «Историк и Художник» в українському науковому середовищі – перший крок до співпраці обох видань, чому сприяла зустріч відповідального редактора «Ейдосу» з редактором журналу «Историк и Художник» д.і.н. Сергієм Секіринським у Москві.

У третьому випуску всі матеріали подаються мовою оригіналу.

Редакція продовжує курс на співпрацю з тими, хто цікавиться проблематикою «Ейдосу», запрошує до участі у наступних методологічних семінарах, реалізації спільних проектів та заходів, у просторі уваги яких знаходяться проблеми теорії та методології історичної науки.

Ірина Колесник

---

[4] Див. статтю Л.Рєпіної у даному виданні.